

פרוטוקול מס' 53

מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה
יום ו', ב' כסלו תשל"ה, 8.11.1974, 09.00

נכחו:

חברי הועדה:

- י. חמיר - יו"ר
- י. בארי
- א. גבלבר
- מ. הכהן
- א. הרליץ
- מ. ורטמן
- א. ורדיגר
- ד. זכין
- ב. מואב
- ד. קורן
- ב.צ. קשח
- י. שמיר

מוזמנים:

- א. אריאלי - חברה "ערים"
- א. אנלניק - " "
- ד. ש. ברובנדר - השרות להגנת איכות הסביבה
- י. דש - משרד הפנים
- ד. וינשל - מנכל משרד השכון
- י. שחם - סמנכל " "

מזכיר הועדה: י. ברזני

יועצת הועדה: ע. השמשוני

רשמה: א. אשמך

סדר היום:

1. הקמת עיר חדשה בחולות ראשון-לציון
2. שונות

1. הקמת עיר חדשה בחולות ראשון-לציון

היו"ר י. זמיר: רבותי, אני פותח את הישיבה. הסעיף הראשון בסדר היום שלנו הוא הצעה לסדר היום של חבר הכנסת בארי בענין הקמת עיר חדשה בחולות ראשון-לציון.

י. בארי: אדוני היושב ראש, ב-12 בינואר 1965 התליטה ועדת השרים לענין פיזור האוכלוסיה להמשיך בהקפאת מכירתם והקפאת החכרתיים של מקרקעי המדינה ברצועת החוף. אותה ועדה קבעה גם שהחלטה לא תהא מוגבלת בזמן ולא תהא טעונה בדיקה תקופתית. למעשה חזרו בכך על החלטות קודמות של הממשלה וועדותיה.

על הדחיסות בשטח המטרופוליטני של תל אביב או גוש דן אין צורך כאן להרחיב את הדיבור, הועדה דנה בנושא זה כבר לא פעם. די לצייץ שבארץ כמו הולנד, שנחשבת לארץ צפופה מאד, ובקנה מידה ארצי עולה הצפיפות בהולנד על זו שב'שראל, חרף הצפיפות ניחנים שם כ-50 מ"ר שטח חופשי לנפש, ובאזור דן רק 10 מ"ר.

והנה מתכננים הקמתה של עיר בת 80 אלף תושבים, שאמורה להשתרע על 6000 דונם בחולות ראשון-לציון. מה פשר התוספת הזאת - על כך אין צורך להרחיב הדיבור. אחת התוצאות תהיה שאגני החימצון המפורסמים, שגם בהם דנה ועדה זו מזה שנים, הם יהיו הגבול בין השטח האורבני ויתר השטח הפתוח. תוספת של כלי רכב, שתימת דרכי תחבורה, גידול עומס התפקים, רעש, זיהום, דחיסות, צפיפות, מתחים, אלימות, עבריינות, פשע - כולנו יודעים מה התוצאות של גידול וצפיפות השטח האורבני.

אין גם צורך להרחיב את הדיבור על הכניחה הבטחונית, כאשר בידי האויב טילים שיכולים להגיע לכל מקום בארץ אם כי אינם מדייקים לקלוע במטרה. כמובן שככל שהמגלפולים גדולה יותר, הסכנה גדולה יותר.

כיצד עולה תכנית כזאת בקנה אחד עם ההצהרות על הצורך לפזר את האוכלוסיה, ליהד את הגליל, לפתח את ערי הפיתוח - על כך אין צורך להרחיב את הדיבור.

יכולתי לסיים דברי בשאלה זו, אלפלא חלה התפתחות נוספת במליאת הכנסת. שר הפנים, שהודיע שהוא מסכים עם מרבית הנימוקים והטענות שהבאתי, אמר - ולא הטלתי לרגע ספק בכנותו - שמעולם לא שמע על תכנית ל-80 אלף נפש, וכל אשר הוא יודע זה תכנון שכונה בת 4000 נפש. היה זה כשכהן בתפקיד נשר שלמה הלל. הוא אמר שמדובר על תכנית ל-4000 נפש לקראת אופטימום של 10,000 נפש בגמר התכנית. אמנם היה ויכוח גם על שכונה ל-4000 נפש, היו קריאות ביניים דווקא מספסלי הקואליציה, והשר חזר והצהיר כי אינו יודע מנין נלקחו המספרים על 10 אלפים נפש בשלב ראשון ו-80 אלף נפש בשלב האחרון, חזר ואמר שהוא יודע על 4000 נפש ולא יותר. אני לא קראתי קריאות ביניים, אבל לאחר אותה ישיבה הסברתי לשר הפנים שהנתונים נמסרו לי מחוגי הממשל, וידוע לנו שגם בממשלה היו חילוקי דעות עמוקים בשאלה זו. הוא אמר שהוא מתבסס על נתונים שנמסרו לו, וכנראה שאחד הצדדים הוטעה.

התכנית של חברת "ערים" הגיעה לידי אחרי אותה ישיבה, אם כי הנפיעה לפנייה. והנה אני קורא בעמודים 2 ו-3 כי מדובר על תכנון רובע שיהיה מחולק ל-8 יחידות שכונתיות זהות בגודלן, שטח שכונה א' 380 דונם והיא מיועדת ל-10 אלפים איש. שמונה שכונות - 10 אלפים איש. לעניות דעתי, בטרם נמשיך בדיון, צריך לקבוע מהם המספרים ומי מסר לשר הפנים את המספרים שהוא נקב בהם.

ד. וינשטיין: לא אוכל להתייחס לדברי שר הפנים, אשתדל להציג את העובדות כפי שאני יודע אותן. חברי "ערים" נוסדה על פי החלטת ממשלה משנת 1965. (א. אריאלי: נרשמה במרץ 1974). בין המטרות שהוגדרו לחברה היה תכנון רובע מגורים בחולות ראשון-לציון. ההנהלה החברה יושבים נציגים משרדים שונים, היושב ראש שלה הוא אלוף זורע, מנהל מקרקעי המדינה, מר קוברסקי מנכל משרד הפנים הוא חבר הנהלת החברה, כך שהוא אמור לדעת כל דבר שנעשה בחברה זאת, יש שם נציג משרד האוצר, נציג משרד החתבורה, נציג הציבור, ואני מייצג את משרד השיכון. נציג הציבור הוא פרופסור מיכאלי, ועד שובו מחו"ל ממלא תפקיד זה מר שלמה בלקינד. כשמדברים על היקף התכנית, צריך לחשוב על טווחי זמן. אם כתוב בתכנית שיהיו 8 שכונות של 10 אלפים איש הרי זה לא נגמרה בשנה אחת, ולא בחמש או עשר שנים.

חבר-הכנסת בארי ציין בצדק את המטרה של פיזור האוכלוסיה, ואני פטור מלהסביר כאן את חשיבות העניין. אבל מה הן העובדות? העובדות הן שרצועת החוף היא אזור מושך אוכלוסיה. למרות התכניות שהיו לפיזור אוכלוסיה, מתוך 219 אלף יחידות דיור שנבנו בשנים 1970 - 1973, 140 אלף יחידות נבנו ברצועת החוף (מחיפה ועד אשדוד, לא כולל קרית גת וקרית מלאכי, עד-התחלת השטח ההררי במזרח, כולל לוד, רמלה, כפר סבא). בארבע שנים 64% מהבניה במדינת ישראל הופנתה לאותה רצועת חוף.

לפי תכניות מיחאר שנעשו על ידי משרד הפנים לאזור חל אביב והמרכז, ובעיקר התכנית שנעשתה על ידי שמוני לאזור המרכז, מחברר שבסוף שנות השמונים, אם יבנו לפי תכניות אלה, יהיה עודף מקומות עבודה - ביקוש ל-100 אלף עובדים באזור המרכז ואזור חל אביב, כפי שהוא מוגדר על ידי משרד הפנים. זהו מקור משיכה רב עוצמה, ולפי הערכת בלי מעשים, על ידי החלטות בלבד אי אפשר יהיה לשנות לארבע שנים שנים או ועדה אחרת, עם כל הכבוד, החליט שלא מוכרים קרקעות אנכין מוכרים קרקעות, כדי למנוע אנשים לרצות ולשתדל ולשאוף לבוא ולגור באזור. כדי לבצע תכנית פיזור אוכלוסיה צריך לעשות מעשים של פיזור התעסוקה ביחד עם פיזור האוכלוסיה, צריך ליצור מוקדי משיכה אלטרנטיביים. המצב כיום הוא שרק מקומות מעטים נעשו אזורי משיכה כאלה, בכללם אפשר להזכיר את באר שבע, נצרת. באר שבע היתה לעיר לא מפני שבנו שכונים נאמרו לאנשים לגור שם, אלא מפני שבנו שם תעסוקה מתאימה, כגון בית חולים, אוניברסיטה, מפעלי תעשייה ושירותים ברמה. דבר כזה אי אפשר לעשות ביום אחד. לפי הערכתי, אי אפשר להחליט שמשנת 1975 סוגרים את אזור המרכז ואפשר יהיה לגור רק במקומות רחוקים.

א. הרליץ: בדיוק כך עשו בבאר שבע. החליטו להביא לשם עולים ותעשיות. זאת עשה בן גוריון.

ד. וינשל: גם אם יחליטו להביא לשם תעשיות ועולים, זה לא יהיה בשנה אחת. אנחנו צופים שהאוכלוסיה באזור רצועת החוף תגדל גם בחומש הבא, וצריך לראות את הדברים בעין מפוזרת.

גם אם ייעשו פעולות לפיזור התעסוקה ושיפור השרותים באזורים מרוחקים, לפי תחזיות משרד הפנים, תגדל האוכלוסיה באזור המרכז ב-250 אלף נפש עד סוף 1981, בהנחה שיהיו 60 אלף עולים בשנה. אנחנו יודעים את חשיבות פיזור האוכלוסיה, בתכנית החומש שהגיש משרד השיכון לאישור הממשלה יש ביטוי למטרה של פיזור האוכלוסיה, זו המטרה העיקרית של התכנית ולא הפקעת קרקעות. מטרת התכנית היא להגביר קצב הבנייה למגורים באזורים הרחוקים, ובעיקר בגליל, יותר מאשר ידענו עד היום. מדברים על הכפלת היקף הבנייה בגליל. החלטת ממשלה, כמובן, תחייב פעולה מקבילה בתחום התעסוקה והשרותים, התחבורה ושאל המערכות הדרושות לביצוע תכנית כזאת. אבל יחד עם זאת איננו יכולים להתעלם מהעובדה שברצועת החוף יהיה גידול באוכלוסיה.

ואם אלה הנתונים המציאותיים, צריך לדאוג שבאזור רצועת החוף תהיה תכנית מכוונת ומסודרת לבנייה. אם נסתכל בהתפתחות של האזור הזה, הרי מפני שלא היתה תכנית מסודרת ושיטתית לבניית מגורים, המגורים במקומות מסוימים צמחו בצורה פראית ולא תמיד בהתאמה לדברים אחרים שצריך להביא בחשבון וקשורים בפיזור האוכלוסיה על פני אזור המרכז. גם אם האוכלוסיה תגדל באזור צפוף, הרי הבנייה צריכה להיות מתוכננת באופן שאנשים יגורו במקומות הרצויים ביותר. לפיזור האוכלוסיה צמחוז המרכז צריך לקבוע עקרונות מסוימים.

העקרון הוא הכרה באזור חל אביב כאזור מטרופוליטני גדל הן של המחוז והן של המדינה, שבו נמצא מרכז עסקים מודרני. והנה אנחנו באים הנה לשיבה, אף כי הכנסת מושבה בירושלים. בפיזור האוכלוסיה באזור זה, מתוך ראייה לעתיד - מבלי שאומר כעת אם זה רצוננו או לא רצוני - צריך להשאיר אופציות בתכנון ליצירת עוד אחד או שני מרכזים מישניים. אם יהיה גידול באוכלוסיה באזור זה, צריך מראש ליצור אפשרות לעוד מרכז מישני אחד או שני מרכזים מישניים לאזור המטרופוליטני של חל אביב, כי אחרת עלולות המכוניות ביום אחד לסתום את הכבישים ואי אפשר יהיה לזוז. פיזור האוכלוסיה באזור זה צריך להיות יעיל מבחינת מערכות תשתית - תחבורה, שפכים - מערכות קיימות באזור ואלה שיפתחו. אם נכוון את כל הרוצים לגור באזור זה לתולדות ראשון, זה לא יהיה פתרון אופטימלי, כי אז יהיה מרכז גדול חדש, צריך לבדוק אם מערכות התשתית מספיקות כדי יצירת מרכז כזה, אולי טוב יותר לפזר את האוכלוסים במחוז בריכוזים קטנים יותר. שיקול נוסף בתכנון הוא שמירה על אזורים פתוחים בין גושי מגורים. ואכן בתכנית

שהגיש משרד השכון אפשר לראות שנשארו רצועות פתוחות. בתכנון כזה צריך להביא בחשבון גם את הצורך לשקם שכונות עוני במחוז הזה. לפי הנסיון שיש במשרד השכון, אין אפשרות וגם לא רצוי, לא לערי הפיתוח ולא לתושבים בשכונות הוותיקות, להפנות תושבים משכונות עוני לערי פיתוח. אי אפשר לסגור את רמת-הר, שכונה קרובה לחולות ראשון-לציון. שיקום שכונות עוני צריך להעשות בתוך האזור עצמו ולא באזורי הפיתוח. לאזורי פיתוח יש להפנות אוכלוסיה ברמת הכנסה בינונית ומעלה, התמריצים והשרותים צריכים להיות מכוונים לאוכלוסיה מסוג זה. אם נפנה לשם אוכלוסיה שנקראת "סוציאלית", אין סיכוי שערים אלה יגיעו לנקודת המראה, אלא יהיו ריכוזים של המקרים הסוציאליים של מדינת ישראל. הגישה שלנו היא שיש להשאיר את האוכלוסיה הזאת במקומה, קרוב לאוכלוסיה החזקה, כי כאן הם יכולים להגיע לשיקום. לכן שיקום שכונות עוני צריך להעשות באזור עצמו, לפחות בעיקרו.

אם מסתכלים על פני מחוז המרכז, יש היום ריכוזים של שטחים פתוחים במקומות הבאים: אשדוד; אזור לוד-רמלה שכולל באופן אלטרנטיבי לשמש אופציה למרכז מישני בהיותו בנוי על אזור תעודה של קרוב ל-60 אלף מקומות, זה הקומפלקס של נמל התעופה עם התעשיות שלו, ואנשים לא יצטרכו לנסוע מחולון ללוד ובחזרה. (א6 גבלבר: זו אדמה חקלאית) בחלק. שטח גדול נמצא על יד חולון; יש פוטנציאל בשטח שהולך ונבנה על יד נתניה. אלה הם שטחים שיש בהם אופציות לתוספת אוכלוסיה ברצועת החוף. (ד. קורן: ומה בענין מודיעין?) זה נפל לאחר שנבנה המסלול בנמל-התעופה וציר הנתיחה של מטוסים ממזרח עובר במרכז האזור שבשעתו תוכנן כאזור מודיעין.

אם תשאלו מה עושים היום במשרד השכון כדי לתכנן את אזור המרכז מעבר לסוף העשור הבא, הרי ישנו צוות שבודק אפשרויות בכיוון שעלבים, בית חורון. אבל זה עדיין רחוק, לא הגיעו עדיין לרמת תכנון מסוג זה שאנחנו מדברים כאן.

אם נגזור עלינו שבאזור המרכז תווסף אוכלוסיה, נשתדל ליישב אותה במקומות הרצויים לפי התכנון האזורי והעקרונות שציינת. לפיכך החליטו בשלב זה לתכנן את הרובע בחולות ראשון לציון, כדי שהתכנון יהיה מוכן, ואם צריך יהיה ליישב אוכלוסיה, אפשר יהיה לעשות זאת בצורה מסודרת.

התכנית שהוגשה לאישור הממשלה היא ל-6000 יחידות דיור, שישמשו עד סוף העשור הזה פלוס רזרבה עד אמצע שנות השמונים, בערך 18 אלף נפש. זו לא רק תוספת, אלא גם שיקום שכונות שנמצאות בסביבה הקרובה, רמת-אליהו ואולי גם שכונות אחרות. אי אפשר יהיה לבנות שכונה חדשה בסטנדרט גבוה ולהשאיר את רמת אליהו כפי שנבנתה בסוף שנות החמישים.

ד. קורן: אתם עוסקים רק בתכנון?

ד. וינשל: לחברת "ערים" אין מנדט לבנות אפילו יחידת דיור אחת. תפקידה לתכנן, ליישר שטח, לפתח, להכין תשתית. התכנית היא לא מה יבנה, אלא למה אנחנו רוצים להתכונן.

היו"ר י. תמיר: אני חושב שאביע את דעת כל חברי הוועדה היושבים כאן אם אומר שאנחנו מייחסים חשיבות רבה לנושאים הללו של תכנון ופיתוח שקשורים בריכוזי האוכלוסיה כפי שהם נוצרים בארץ. התהליך של ציפוף אזור רצועת החוף הוא רב משמעות, ומי שאינו צופה לעתיד, ולא העתיד הרחוק ביותר אלא עתיד נראה לעין, 10 - 20 שנה, אינו אלא עוצם עיניו מראות את השואה האפשרית.

אני מצטער שמר וינשל צריך עכשיו לעזוב את הישיבה של הוועדה, הוא צריך לשוב לירושלים. אני רוצה לבקש ממך להשתתף בדיוני הוועדה ותשמע את אשר יש לחברי הוועדה להגיד, ואני חושב שבדברים אלה יביעו גם דעת הכנסת כולה על התהליכים שאנחנו עדים להם. אומר לך בכל גילוי הלב, אחת אדם צעיר, אנחנו קשישים ממך, ואם אדם צעיר כמוך אינו רואה את המומנטום של הבעיה, אני חושש שאתה חסר את הידיעות המדעיות והטכניות לגבי מה שקוראים בעולם איכות החיים, השפעת הסביבה. עניין זה הוא במוקד התעניינות של הציבור והמימשל באירופה ובאמריקה, מבחינה חברתית, כלכלית, מבחינת ההשפעה על הדורות הבאים. והנה אתה בא כאילו מפלנטה אחרת. אני אומר זאת בכאב לב, כי אתה אדם צעיר וחשבתי שתדבר בנוסח אחר, לא כפי שדיברו לפני 20 שנה. הכנסת מבקרת, מנתח, קצת מחוקקת. אבל הכח הוא בידיכם, בידי הזרוע המבצעת. ואם אתם לא מודעים לכל הנושא של איכות החיים, לא תהיה תקנה. תווכח גם שלגידול ערים יש סוף. לא הרבה זמן נוסף לבוא הנה לישיבות, פשוט לא נוכל להגיע הנה.

ד. וינשל: להערה האישיה, אני חושב שאני פטנר מלהציג את כרטיס הביקור שלי בתחום המקצועי. צעדיי לא שמעתי ממך, אבוא כדי לשמוע, את הבקורת הקונסטרוקטיבית לתכנון שהצגתי כאן, הבקורת היתה כללית מאוד. אין לי גיכוח עם היושבים כאן על החשיבות של פיזור האוכלוסיה, וזוהי אמנם המטרה של כולנו. כאן ניסיתי להציג נושא אחד, ואשמח אם יתיחסו אליו בשיבה הבאה. עומדות לפנינו שתי אפשרויות: האחת להתעלם מהמציאות ברצועת החוף ולתת מקום להתפתחות סטיכית, אפשרות שניה היא באמצעים תכנוניים להשתלט על ההתפתחות. כל מה שהצעתי היום הוא ללכת למדיניות של פיזור אוכלוסיה וביחד עם זאת להסתכל גם על אזור המרכז ולכוון את הנעשה באזור זה באמצעים של תכנון.

א. אריאלי: אדוני היושב ראש, ברשותך אספר כמה דברים על חברת ערים, ואתר כך אבקש ממך אולניק, שהוא מנהל הפרויקט בחולות ראשון-לציון, לספר באופן ספציפי על התכנית הזאת. חברת ערים היא חברה ממשלתית, שותפים בה: משרד השכון, מינהל מקרקעי ישראל, משרד התחבורה, משרד הפנים ומשרד האוצר. חברה בן-משרדית. אני רואה בזה יתרון גדול לחברה, כי נושא העיור הוא נושא בין-משרדי. ביקשנו ודאגנו שבמועצת המנהלים של חברת ערים ישבו מנהלים כלליים של משרדים, וזהו פורום ממשלתי בדרג בכיר, אשר יכול לכוון מדיניות עיור. מלבד הממשלה או ועדת השרים לענייני כלכלה, שאין להם הרבה זמן כדי להכנס לפרטי הפרטים של בעיות העיור, זה הגוף היחיד בממשלת ישראל שיכול להגיע להחלטות שקולות בעניין זה.

אני רוצה להצביע על שלושה מאפיינים של פעולות החברה. מאפיין אחד הוא שהחברה עוסקת בפיתוח מקיף, כולל תכנון וביצוע, מה שקוראים "קומפרנהנסיב". בתחום טיפול האספקט הארכיטקטוני, הנדסי, כלכלי, קהילתי. זאת אומרת, אנחנו עוסקים בנושא בצורה הכוללת ביותר. מאפיין שני הוא שאנחנו עוסקים לא רק בתכנון, אין זו חברה שרואה את התכנון המטרה סופית שלה, אלא עוסקת גם בביצוע. כשמכניסים תכנית, תכנית זו היא מסמך עבודה לביצוע. חברת ערים משלבת תכנון וביצוע. מאפיין שלישי: לחברת ערים אין שום סמכויות חוקיות בשום תחום, ואין תחום שהוא לא מענינה. גילינו שדווקא מפני שאין לנו סמכויות, אנחנו יכולים יותר לרכז עניינים. אם אנחנו עוסקים באספקט קהילתי וזה כולל חינוך, הרי אנחנו יכולים לפנות ולהענות על ידי משרד החינוך. אילו משרד השכון היה פונה למשרד החינוך בבעיות חינוך בשכונה זו או אתר שהיא בונה, משרד החינוך היה אומר שזה לא מענינו של משרד השכון. כאשר תבהת ערים פונה, מקבלים אותה בזרועות פתוחות. יש ועדה משותפת שדנה בעניין החינוך בשכונה שתקום בחולות ראשון-לציון, והיא מורכבת מנציגי משרד החינוך, עיריית ראשון-לציון והחברה שלנו. חברה זו עוסקת ותעסוק בתכנון מבני חינוך, מערכת החינוך, איוש החינוך, וגם בתוכן של שיטות הלימודים. בגלל המבנה המיוחד הזה יכולה חברת ערים לטפל בבעיות עיור כפי שלא יכול לעשות שום גוף ציבורי אחר.

נשמעה לא פעם בקורת מדוע אנחנו מטפלים באובייקט כמו חולות ראשון-לציון, שיהיה פרויקט רווחי, מדוע אי אפשר להניח אותו ליוזמה הפרטית. אני רוצה להסביר כי אין היום בארץ גורם פרטי שמטפל בפיתוח עירוני כולל. יש דבר כזה בארצות הברית - קולומביה, מרילנד; בפנילנד הוקמה עיר על ידי גוף חצי ציבורי שלא למטרות רווחים. אבל צערי בארץ אין עדיין גורם פרטי שיכול להרים פרויקט כזה, ואם אין גוף אחר טוב שיחידה ממשלתית מנסה לעשות זאת.

ד. זכין: יש בארץ גורם פרטי שמתחכנן את המבנה לשנת אלפיים, חברה של פרופ' בן-שחר, והיא עושה תכנון אינטרטיבי, קומפרהנסיבי וכו'.

א. אריאלי: החברה קיבלה את הטיפול בשלושה פרויקטים, ולאחרונה מטילים עליה פרויקט רביעי. אנחנו מתכננים את מבשרת-ציון על ידי ירושלים, יש שם כאלף דירות, מתכוונים להגדיל את הישוב ל-5000 דירות חוץ 20 שנה. על הפרויקט בראשון-לציון ירחיב את הדיבור מר אולניק. גם אם החליט לא להקים עיר במודיעין, התחלנו לתכנן שם אזור תעשייה גדול למחוז המרכז. בשבוע האחרון קיבלנו פרויקט רביעי, שעדיין טעון אישור הממשלה, וזה פיתוח מעלה-האדומים.

מר זורע לא יכול היה לבוא לישיבה זו, ואשתדל למסור את דעתו. הוא אומר שאילו היה זה ריאלי ואפשר היה אמנם להפסק את

שיתנו רווח למינהל מקרקעי ישראל, ואפשר יהיה לבנות בתים ברמה אחרת למכירה לציבור סוציאלי. בשיתוף עם משרד החינוך אנחנו מתכננים שביחד עם בניית השכונה יבנו די מוסדות, מתכננים גם חטיבה לגיל הרך.

נדמה לי שהתכנית המוצגת כאן, מבחינת המיקום, תנאי הפיתוח, האופי הארכיטקטוני התכנוני והתכנון הפיסי, מתאימה לתכנון מתקדם של פיתוח אורבני משובח יותר מזה שהיה מקובל עד היום.

היו"ר י. תמיר: אני מודה למר אולניק. אני מצטער שלא נוכל לשמוע היום את הערותיו של מר דש ממשרד הפנים, נעשה זאת בישיבה הבאה. אני מודה לכל אורחינו.

2. שונות

היו"ר י. תמיר: חברי, יש צורך של עניינים שאנחנו צריכים ללבן היום. זה כדור קורבן שואל בדבר החובות שהצטברו בעירית חל אביב. אני רוצה להציג את הממצאים של מבקר המדינה, שהם חמורים באופן בלתי רגיל, על ליקויים בתכנון, בינוי ורישוי, ואי אכיפת חוקי הבנייה בנתניה בתקופת ראש העיר הקודם מר בן-עמי, שהוא משתייך למפלגתי, אבל זה לא משנה כהוא זה, וכנראה שהמצב נמשך גם בתקופה של ראש העיר הנוכחי. הענין השלישי הוא ענין אילת.

רבותי, הישיבה הראשונה של ועדה זו לאחר שנבחרה הוקדשה למצב הכספי של הרשויות המקומיות. הזמנו את כל המי ומי בנושא זה: השר, קוברסקי, רותם, אילון, מליון. איש מהם לא סיפר לנו שהממון השוטף של השלטון המקומי ב-1974/75 יהיה לפי שיטה חדשה של בנקים פרטיים נוסח תומר ושמי. והנה אנחנו עומדים בפני מצוקה נוראה בכל מערכת הכספים.

ד. קורן: קראתי בעתון שבאפריל 1974 היו חובות עיריית חל אביב 700 מיליון לירות, ועכשיו הגיעו החובות ל-800 מיליון. במשך 6 חודשים נוספו חובות של 100 מיליון לירות. אם עיריית פיתוח מסתבכת, זה יכול להיות ענין של 5 - 10 מיליון לירות, ועל זה יכולה הממשלה להתגבר. כאן מדובר בעיר הגדולה בישראל. עיריית חל אביב יכולה להמיט שואה על מדינת ישראל, לניהול כזה של כספים היא עלולה להביא את המדינה למצב שלא תוכל לעמוד בו. אני מבקש לקיים דיון בועדה עם אנשי עיריית חל אביב. אני חרד לכל רגע, חשוב לעצור את כדור השלג הזה מוקדם ככל האפשר.

א. הכהן: חובות ירושלים הם 90 מיליון לירות.

היו"ר י. תמיר: ועדת הכספים זימנה שלשום ישיבה לדיון, בין היתר, על מצב הכספים בעיריית אילת. שר הפנים ומנהל משרד הפנים הביעו בפני פליאה שמטלטלים אותם מועדה לוועדה. נפגשתי עם חה כ קרגמן ואמרתי לו שבעיני רשויות מקומיות מטפלת ועדת הפנים. הוא אמר שועדת הכספים מאשרת תקציבים וכאן מדובר בבעיות כספיות. לא איכפת לי שדנים בענין גם בוועדה אחרת, אבל אנחנו עלולים לסבך את הכנסת בהליכים לא טובים. אחרי הישיבה ניגד אלי חה כ קרגמן ואמר שהחליטו לכנס ישיבה מיוחדת של ועדת הכספים לדון במצב הכספי של הרשויות המקומיות ויזמינו גם אותנו. נכון שכל תקציב מאושר על ידי ועדת הכספים, גם תקציב משרד הפנים, אבל יש כאן איזו התנגשות. הייתי מבקש את ידידי חה כ ורטמן, שהוא יושב ראש הקואליציה, להסדיר את הענין כדי שתהיה חלוקת עבודה מסודרת.

מ. ורטמן: בענין זה מטפלת ועדת הכנסת.

היו"ר י. תמיר: אני חושב שצריך להודות לחה כ קורן שהעלה ענין חל אביב, וצריך לקיים דיון. אנחנו הולכים לקראת קטסטרופה. במשך חצי שנה או פחות מזה - חובות של 100 מיליון לירות.

א. גבלבר: יש עניינים שבהם צריכות לדון ועדות משותפות. בענין זה - ועדה משותפת של ועדת הכספים וועדת הפנים, שלשתייהן נגיעה ישירה לענין.

היו"ר י. תמיר: חה כ קרגמן אמר בישיבת ועדת הכספים, שענייני פנים הם בסמכות ועדת הפנים, אבל בענייני כספים שותפה ועדת הכספים. אנחנו מקבלים את ההצעה של חה כ קורן. נחיש את הדיון, אם הבירור יהיה משותף או נפרד.

אפנה אל שר הפנים ואבקש ממנו לבוא לוועדת הפנים לדיון על הצטברות החובות בעיריית תל אביב, ונזמין גם את ראש עיריית תל אביב.

מ. הכהן: גם עיריית ירושלים.

היו"ר י. תמיר: בבקשה.

לא פעם דיברנו על בינוי שלא כחוק ואי אכיפת חוקי הבנייה במדינה. לפני שנה וחצי היתה הצעת חוק פרטית של סורקיס ושלי, אמטילה ואחריות אישית על אדריכל וקבלן שבונים שלא כחוק. קמו נגדנו, ובינתיים הכנסת השביעית התפזרה. אני חושב שיש צורך בחקיקה כזאת, ואשמח אם משהו יצטרף ליוזמה. חברים ממפלגות שונות יכולים להציע הצעת חוק.

אנחנו קוקאים דברים נוראים על הנעשה בנתניה, שהיא עירייה ותיקה ומבוטסות. מביין 582 תביעות משפטיות שהוגשו בשנים 1970-1972 ביטלה העירייה 316. בבדיקה נמצא כי ראש העירייה או חברי הוועדה הורו לבטל הליכים משפטיים או צווי הפסקת עבודה משפטיים ב-14 מקרים בהם עסקו קבלנים בסטייה ניכרת מהתכניות שבחוק. בתיקי הבנייה לא נמצא תיעוד בדבר הנימוקים לביטול. העירייה אינה נוהגת לעקוב אחרי ביצוע צווי הריסה. מאז אוגוסט 1971 גובה העירייה, ללא אסמכתא חוקית "היטל צפיפות" לגבי בנייה פרטית" תמורת אחוזי בנייה נוספים. אנשים התעשרו על חשבון הציבור. מבקר המדינה קובע כי בתחום התכנון והבנייה במיוחד לא מילאה העירייה כראוי את חובתה בקיום החוק ובאכיפת הוראותיו. ועוד פרטים. בעניינים של חוק וסדר לא אצפת לי אם ראש העיר הוא מהלכוד או ממפלגה אחרת, כי בסופו של דבר כולנו בסירה אחת.

לפי דין, עניין זה שייך לוועדה לבקורת המדינה, אבל אני חושב שועדת הפנים לא יכולה לעבור לסדר היום. חשבתי לדבר עם זה כ בדר, יו"ר הוועדה לבקורת המדינה, ולקיים דיון משותף.

מ. ורטמן: אנחנו יכולים להחליט לדון לא על דו"ת מבקר המדינה, אלא על חריגים מחוגי הבנייה בנתניה, ויש עוד רשויות מקומיות כאלה.

י. הארי: איך לי התנגדות לדיון ספציפי על עניין נתניה, אבל בשום אופן אי אפשר להצטמצם בזה, לדאבוני, התופעה היא כלל ארצית והיא נובעת מגישה מסוימת אל החלטות והוראות חוק. ברחוב פרישמן בתל אביב הרסו דירה, בנו מחדש בית עסק, והכל ללא רשיון ותוך ידיעה מלאה של מחלקת הפיקוח של העירייה, זה התחיל בימי ראש העיר הקודם ונמשך בימי ראש העיר החדש. ומי נכנס למקום זה? משרד הדואר, שניהל בית עסק ללא רישיון במשך שנה שלמה. כולם יודעים ואיש לא מתרגש, וכך זה מתנהל. כולם מעורבים בזה.

אם רוצים שיהיה אפקט לעבודת הוועדה לא די להצטמצם במקרה מסוים. הנושא המרכזי הוא שיש סוג מסוים של חוקים במדינה שאיך אוכפים אותם, ועל כך יש לתת את הדעת. איך לז שום התנגדות שנתחיל בעניין נתניה.

היו"ר י. תמיר: נתחיל בנתניה.

אני רוצה להזכיר לכם כי בשנת 1967 הגשתי הצעה לסדר היום לפזר את עיריית הרצליה, שבראשה עמד ידידי הותיק מזה 35 שנה פסח יפהר, ולמנות ועדה קרואה. רצו לטרוף אותי. אבל פיזרו את המועצה, מינו ועדה קרואה, הבריאו את המשק, גכזום יש עירייה ומועצה. אני מזכיר זאת כי במידה מסוימת דומה התגובה עכשיו בעניין אילת. קיבלתי טלגרמה מפנחס אילון, יו"ר מרכז

"קלי להכנס לגופו של הנושא, אני מוחה נמאנו על הודעתך כיון ועדת הפנים של הכנסת, שיש לפזר את מועצת עיריית אילת ולהעמיד לדין את ראשי העיר, בלי שחקרת ובלתי שבדקת את מכלול הבעיות די צרכן. נראה לי כי אף אילו היה הכל ברור וגלוי, כי אז ישנם גורמים במדינה, כמו שר הפנים, מבקר המדינה, בתי משפט, שבידם ההחלטה אם לפזר מועצת עירייה או להעמיד ראשיה לדין".

שר הפנים, המנהל הכללי של משרד הפנים ומר חומר דיווחו בוועדה שלנו ובוועדת הכספים. אמרו שנתנו שטרות כפולים על 6 מיליון לירות למר חומר, שהלווה כספים לעיריה. דבר שהוא כשלעצמו חמור מאד. אבל לא זה בלבד, אלא שראש העיריה גד כץ לא הביא את כל העניין לאישור מועצת העיריה, וזה נוגד ניגוד גמור את החוק. הוא לא הביא את העניין לאישור הממונה על המחוז. באים שר הפנים, מר קוברסקי ומר רותם ומדווחים פעמיים או שלוש. אנחנו יודעים את עניין אילת כבר שבועיים, אבל לא זימנו ישיבה בהולה, לשבנון שאולי היתה כאן הגזמה. אחרי שבוע-שבועיים זימנו ישיבה ושמענו דו"ח ממר רותם. לפני יומיים קראנו ישיבה מיוחדת.

ביום רביעי אמרתי מה שאמרתי - על אחריותי - שלדעתי צריך לפזר מועצה זו, היא לא אמינה, וצריך להבריא את המשק לא על ידי האנשים האלה. אני חושב שבכל תחום צריכה להיות אחריות אישית. והנה באה התגובה הזאת של מר פנחס אילון. אני יכול להביין אותו, יש מצוקה גדולה ברשויות המקומיות, שעליהן מוטלת אחריות גדולה, והשלטון המרכזי מתעלם מהצרכים של הרשויות המקומיות. אבל אינני יכול להסכים למה שהוא אומר. חובתה של הכנסת לבקר מה שנעשה במדינה. יש לי כל מיני חששות למה נזעק כשהצעתי לפזר את מועצת הרצליה ונזעק עכשיו כשאני מציע לפזר את מועצת אילת.

זעזוע עמוק נגרם לי על ידי טלגרמה שקיבלתי עכשיו והידיעה בעתון שעובדי העיריה התייצבו לימינו של מר כץ, התחמיתם על עצומה. הוא נתן שטרות על מיליון לירות, קיבל 40 אלף לירות במזומן ושילם משכורות לעובדים. אבל האם זה קריטריון לניהול העיריה? אני חושב שמר כץ הוא איש חדש ודאולו אינו מביין את הטכניקה, או שעמד במצב קשה. נניח שמרכז השלטון המקומי נפגע, אם כי אינני יודע מדוע. אבל מה לעובדי העיריה ולעניין זה? תשלום המשכורת צריך להיות מובטח להם בין אם זה ראש העיר או אחר.

אם הכנסת, ללא הבדל מפלגה, לא תגיד סוף לעניינים אלה, לא יהיה להם סוף. נגיע לניוון גמור של השלטון המקומי.

א. גבלבר: אני מסכים עם הדברים שאמרת עכשיו, ואף על פי כן אני מצטרף לדברי המברק של יו"ר השלטון המקומי. הוועדה וחברי הכנסת צריכים להתערב ולהגיב על עניין כזה, ולא אגיד אף מילה לטובת האחראיים לרשות המקומית באילת, אבל מזה ועד חריצת משפט לפני שהעניין התברר כל צרכו בוועדה, הדרך ארוכה. נדמה לי שיושב ראש ועד הפנים כמעט לא יכול לדבר בשמו בלבד. כשהוא מדבר, הוא מדבר גם בשמי. לפני שיוצאים בהצהרות, צריך למצות הליכי הצדק.

גם בלבי יש כל אותן מחשבות על הנעשה באילת, אני גם יודע שכמעט כל הרשויות המקומיות מסובכות בענייני כספים, ולא באשמתן אלא בגלל שיטת המיסוי והשיטה של העברת הכספים לרשויות, והן עומדות יום יום בפני פשיטת רגל וחוסר אפשרות לשלם משכורת. במצב זה, יש כאלה שמסתדרים על פי החוק, לוקחים הלוואות מעבר למה שמותר לקחת מבחינת היכולת לשלם, אבל לפחות לפי החוק ובאישור המועצה שלהם, ויש כאלה שעשו מעשים שלא ייעשו. העניין מחייב בירור יסודי. אדוני היושב ראש, אמרת שדנו לפני 8 חודשים על מצב הכספים ברשויות המקומיות. עזרנו להן במשהו? (ד. קורן): אתה הצבעת בעד התקציב). אני מאשים גם את עצמי. הרשויות המקומיות נמצאות במצב קשה מאד, אבל בזה אינני מחפה על מה שעשו, אם עשו, ראש העיריה וחבריו באילת. גם אם המצוקה היא קשה, לא הכל מותר לעשות. ואם יהיה צורך, יעמוד האיש לדין. אבל אני חושב שעדיין לא מיצינו את הנושא כדי שיושב ראש הוועדה יחרוץ משפט, גם בשמנו. זה לא דומה לעניין הרצליה, וגם בהרצליה העשה לא נעשה אחת ושתיים. בכל מקום שנקבעו ועדות קרואות, והדבר היה מוצדק, זה לא נעשה בן לילה אלא לאחר בירור. מועצה נבחרה על ידי הציבור ובפנייה על ידי שר הפנים יש גם משום פגיעה בדמוקרטיה. במקרים מקומיים צריך לעשות זאת, אבל רק לאחר מיצוי הדין.

היו"ר ז. תמיר: בזה נסיים את הבירור הפנימי שלנו. אני מציע שבישיבת הועדה ביום ששי הבא נדון בסעיפים שבהם עסקנו בסוף הישיבה. יתכן שיהיה צורך לקיים התייעצות דחופה אם תהיה התפתחות בענין אילת, לאחר שמר גד כץ וגם מר אזר קודמו בתפקיד הוזמנו היום לשר הפנים.

הישיבה ננעלה בשעה 11.10.